

**BİLINGUISME (İKİ DİLLİLİK)
VE
KANADA'NIN İKİ DİLLİLİĞİ**

Dr. Hilmi ALACAKLI
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

GİRİŞ

Bu araştırma yazısı, 1991 yılı yaz aylarında Kanada hükümetinin resmi davetlisi olarak gittiğim Kanada'nın Quebec (Kebek) eyaletinde (Quebec, Montreal ve Ottawa) kentlerinde, özellikle Montreal'deki Kebek (1) ve Montreal üniversitelerinde yaptığım dil incelemelerine dayanmaktadır.

Bu süre içinde kısa da olsa, ABD'ye, Newyork kentine giderek araştırmalarımı orada da devam ettirdim.

Bilinguisme (iki dillilik), Phelizan dilbilim sözlüğüne (2) göre, iki farklı dili akıcı bir şekilde kullanan bir kişi veya toplumun durumunu ifade etmektedir. İki dilin münavebeli olarak kullanılması enterferans (yanlış aktarım) dediğimiz bir dilin diğeri üzerindeki fonik (ses) ve/veya lexic (kelime) etkilerine sebep olmaktadır. Robert sözlüğüne (3) göre, iki dili konuşan yani bilingue kelimesi latince "bilinguis" kelimesinden gelmekte olup, filolojide iki dili olan, iki dilin ana dil olarak konuşulduğu yerde ve bu iki dili konuşan kişiye verilen sıfattır. Bu konuda ilk çalışmalar çeşitli disiplinlerden gelmektedir: Deneysel psikoloji, dilbilim (lengüistik), sosyal psikoloji, antropoloji, bölgesel incelemeler, enformasyon teorisi, söz ve iletişim bilimleri, davranış bilimleri, psikolengüistik ve sosyolengüistik.

Bilinguisme'in psikolojik ve kognitif yönlerini gösteren iki bilim adamı, Weinreich (1953) ve Mackey (1962) (4), aynı zamanda gelişimsel, sosyopsikolojik ve etnografik taraflarını da açıklıyorlar ve bilinguisme'i aynı kişi tarafından iki veya daha çok dilin münavebeli kullanılması olarak tarif ediyorlar.

Lambert'in (5) bu konuda bir sözü vardır (1974): "Tamamen bilingue olmak için kişinin psikolojik olarak serbest olması gerekir." (1) UQAM: üniversite du Quebec a Montreal (2) Vocabulaire de la Linguistique, J-F. PHELIZON Editions Roudil-Paris. (3) Robet Methodiquee dictionnaire Methodiquee du françaisActuelParis (4)

WEINREICH (Urie)/Languages in contact NewYork 1953

Bilingualite et Bilinguisme, HAMERS/BLANC.MARDAGA Bruxelles (5)
Wallace LAMBERT, a Study of the Roles of Attitudes and Motivation in second Learning Montreal 1961.

Dili ve kültürü ilgilendiren inançlar ve değerler, yaş ve kültürel kimlik bilingüe'in kişiliğinde esas rolü oynamaktadır. Çocuk, dillerini kazandığı iki etnolinguistik bilingüe (iki kültürlü) olabilir. Örneğin: Frankofon (Fransızca konuşan Kebekliler Kanada'da ve ABD'de İngilizce konuşanlara nazaran azınlık durumundadırlar, fakat Kebek'te çoğunluk halindedirler, halbuki Anglo-Kebek'liler Kuzey Amerika'da anglofon (İngilizce konuşan) hakim bir grubun üyesidirler, fakat Kebek eyaletinde azınlık meydana getirmektedirler. Görünüyorki dengeli ve oditif bilingüe karakterini harekete geçirmenin en etkili vasıtası ikinci dilde öğretime başlamaktır. Entegrasyonel motif motivasyonu fazlasıyla meydana getirir. Bazı toplumlarda enstrüman da etkili olmaktadır. Örneğin, Kanada'da İngilizce öğrenmek için frankofonların ve Fransızca öğrenmek için anglofonların yönelimleri aynı değildir. Toplumun kültürel yapısı da rol oynar: Bir öğrencinin yönelimi tek kültürlü bir ortamda yaşadığında aynı değildir. Açıkça görülüyorki iki dillilik durumunun ve iki dillilik karakterinin (Bilinguisme) ortaya koyduğu sorunlar karmaşık seviyededir.

Kanada, resmen, İngilizce-Fransızca bilinguizmini uygulamaktadır, fakat Kebek'te (Quebec) Fransızcanın monolinguisme'i (tek dillilik) hakimdir, bunun yanında İngilizcenin kullanılması için düzenlemeler mevcuttur. (Kanada'nın resmi dilleri yasası ve Kebek'te Fransızca Şart). Bu hukuki görünüşün arkasında çok dillilik (multi-linguisme) saklıdır.

Bu çok dilliliğin iki tane orijin gerekçesi vardır: önce bu durum otoktonlardan yani bu kuzey ülkelerinin ilk bilinen insanları olan amerindiens ve inuit'lerden ileri geliyor, ikinci olarak 19. yüzyılın ortasından itibaren durmayan göç sırasında, yetmişli yıllara kadar Avrupa orijinli ve bir diğeri 15 yıldır güneydoğu Asya veyahut ta Karip Adaları halkıdır.

Ferguson (1) ve Weinreich'ten itibaren, anlam bilimciler işaretler ile onların anlamı arasındaki ilişkiye göre esas olarak üç çeşit iki dillilik (bilinguisme) ayırt ediyorlarsa: Sınırlı bilinguisme, alanı belirsiz bilinguisme ve eş güdümlü bilinguisme. Ayrıca bunlardan başka, organik olan ve olmayan, ihtiyarı ve zorlayıcı, gerçek ve sahte, pasif ve aktif bilinguisme, ve benzeri çeşitleri vardır.

Kebek (Quebec), Kuzey Amerika ekonomisine, ayrıca Kuzey Amerika politikasına ve hatta kültürüne entegre oluyor. Kanada'nın çok dilli oluşu ekonomik gecikme sebebi değildir. Fransızca ve İngilizce Kanada'yı paylaşmaktadır. Kanada, Ceyron, Seychelles ve Vanuatu gibi dört çok dilli. (I) Charles FERGUSON, The Language Factor in National Development, Study of The Second Language, Washington

1962. Devletin orijininde Fransa'nın ve İngiltere'nin kolonyal rekabetlerini görüyoruz. Kanada'nın İngilizce ve Fransızca fetihle zorla kabul ettirilmiş diller olup yerlilerin dilleri haline gelmişlerdir. Kebek nadir istisnalardan biridir.

Eğer Kebek kentini, Fransız Kanada'sının tarihinin önemli bir yeri ve hükümet merkezi, halkın yaşam merkezi olarak algılasak, Kebek Cenevre'ye ve Neuchatel'e benzer. Fakat Kebeğin etnik yapısını frankofon büyük bir metropol, ticaret merkezi, sanat ve edebiyat yaratıcılığının kaynağı olan Montreal kenti üzerinde yoğunlaştırırsak, (Montreal ancak % 60 frankofondur), o zaman Montreal, Bruxelles'e kıyasla aynı zamanda bir merkez ve sınır rolü oynamaktadır. Özellikle İngilizce afiş yasağı getiren 1977 tarihli Kebeğin dil yasasının Fransızlaştırma etkisi olmuştur.

Montreal'in Durumu Kent, etnik ve dil çeşitliliğine tolerans göstermektedir. 1982 tarihli tercihli federal şart Kebeğin kapatmaya çalıştığı sınırları kısmen yeniden açmıştır. Kanada anayasası ve Amerikan hukuk bilimi ulusun azınlık gruplarından oluştuğunu tanımaktadır. İsviçre yasalarının yerel otorilere yasaklamalarının tersine, 1982 tarihli Kanada İnsan Hakları Şartı, başka eyaletlerden gelen Kanada vatandaşlarına kendilerinininkinin dışında resmi bir öğretim dilini zorlamaktadır. Anayasa Kebeğe İsviçre tipi teritoryal bir tekdilliliği kabul etmesine izin verdi. Frankofonlar ve Anglofonlar arasındaki tartışmalar Kanada'nın siyasal yaşamının içindedir ve ortasındadır, dillerin kullanımını düzene koymak gitgide hukuki tarzda bir başvuru arzusunun uyardır. Bu eğilim, Kanada'ya has değildir, fakat uluslararası bir hareket halindedir. Kullanılan endişeler dört tane coğrafik, kültürel, ekonomik ve politik alanın içindedir. Seçilen dört eyalet: Nouveau-Brunswick, Quebec, Manitoba, Ontario.

Kanada'daki frankofon kanadalı milliyetçiliği ve anglofon kanadalı milliyetçiliği Kanada'nın iki diline, iki farklı kültürüne ve iki anlayışa dayanmaktadır. Anglo-Kanadalılar 1965'te sadece, ulusun iki resmi dili olabildiğini kabul edebilirler. (1890): Kebek dışında, Yeni Demokrasi Partisi iki ulusun kuramını ve bilinguisme prensibini kabul etti. 1962'deki Sessiz Devrim, 1963'te bilinguisme ve iki kültürlülük üzerine Kraliyet Araştırma Komisyonunun kuruluşunun da temelindedir. Trudeau'nun (I) ilk görevinin temel taşı, Fransız ve İngiliz dillerinin eşitliğini tesis eden, federal hükümette ve onun organizmalarında gerçek bilinguisme'i düzenleyen resmi diller yasasıdır. Parlamento bu girişimi ihtiyatsız alkışlar (1969). (I) Pierre TRUDEAU, liberal parti başkanı ve başbakan (1968- 1979, 1980-1984) Federalism and the French Canadians isimli eserindeki önsözünü okuyunuz. Bilinguisme'in Yayılma Programı

Amaç: Federal hükümetin organizmalarında Kanada'nın iki dilinin eşitliğini sağlamak ve Kanada'nın her tarafında devamlı olarak kullanılmasını ve yayılmasını teşvik etmek. Bu bilinguisme programının içinde, sosyokültürel aksiyon denilen bir bölünmeyi buluyoruz. Bu program, azınlık halinde buldukları bölgelerde, anglofon ve frankofon gruplara arasındaki anlayışı ödüllendirmenin yönetiminden ibarettir.

KANADA VE EYALETLERİNİN BİLİNGUE YAPISI

Commonwealth üyesi ve Kuzey Amerika devleti olan Kanada, doğudan batıya on eyaletten ibarettir: Dört tanesine maritimes (deniz kıyısında olan) denir: Terre-Neuve, Prens Edouard Adası, Yeni İskoçya, Nouveau-Brunswick, sonra Quebec (Kebek) ve Ontario, daha sonra çayırılık alanlarda: Manitoba, Saskatchewan, Alberta ve nihayet batı sahilinde Colombie- Britannique. Bu on eyalete, Kuzey-Batı bölgelerini ve Yukon'u ilave etmek lazım. Yüzölçümü : 9 950 000 km² Nüfusu : 25 160 000 Milliyeti : 6 milyondan fazlası frankofon Kanada'lı olmak üzere Kanada'lı Federal başkent : Ottawa Eyalet Başkentleri : ST-Jean, Chariottetown, Halifax, Fridriction, Ouibec, Tononto, Winnipeg, Rıgina, Edmonton ve Victoria. Büyük Yerleşim Merkezleri : Toronto, Montreal, Vancouver, Ottawa, Winnipeg, Hamilton, Edmonton ve Quebec. Konuşulan Diller : İngilizce ve Fransızca. Nüfusu : Eşit olmayan tarzda yayılmış iki tip halk mevcuttur. Nüfusun dörtte birinden fazlasını temsil eden frankofonlar ve Quebec hariç bütün eyaletlerde çoğunluk olan anglofonlar.

Quebec (Kebek) :
Nüfusu : 6 555 000

Başkenti : Kebek

Büyük Şehir : Montreal

Dil : Resmi olarak fransızca, çoğunluğu frankofon bir halk. Anglofon azınlığa gelince, onlar anglofonlarla bazı göçmenlerden meydana gelir.

Frankofonlar : % 82,5

Anglofanlar : % 12,7

MARITIMES EYALETLER (SAHİL EYALETLERİ):

TERRE - NEUVE :

Nüfusu : 580 000

Diller : İngilizce ve Fransızca

PRENS EDOUARD ADASI:

Nüfusu : 123 400

Diller : İngilizce ve Fransızca

YENİ İSKOÇYA:

Nüfusu : 870 500

Diller : İngilizce ve Fransızca

NOUVEAU-BRUNSWICK:

Nüfusu : 713 900

Diller : Bu eyalet resmen bilingue'dir. İngilizce/Fransızca. Toplum olarak, nüfusu iki milyondan biraz fazla olan dört sahil eyaleti Britanya orijinlidir. Fakat aynı zamanda önemli miktarda frankofon azınlık mevcuttur. Genellikle akadienler: Yeni İskoçya'nın % 10'unu, Prens Edouard Adası'nın % 17'sini ve Nouveau-Brunswick'in % 37'sini meydana getirir.

ONTARIO: Diyebiliriz ki Ontario Kebek'le beraber Kanada'nın esasını meydana getirir. Ontario anglofon Kanada'nın kültürel merkezidir.

Nüfusu : 8 950 000

Diller : İngilizce, politik alanda gitgide önemli artış gösteren frankofon azınlıkla Fransızca.

ÇAYIRLIKLAR VE BATI KANADA:

MANITOBA:

Nüfusu : 1 060 000

Diller : İngilizce ve Fransızca.

SASKATCHEWAN:

Nüfusu : 1 070 000

Diller : İngilizce ve Fransızca

ALBERTA:

Nüfusu : 2 350 000

Diller : İngilizce ve Fransızca

COLOMBIE-BRITANNIQUE:

Nüfusu : 2 875 000

Diller : İngilizce ve Fransızca Çayırıklar ve Colombie-Britannique gerçek bir mozayiktir. Bugün de nüfusun % 23'ü İngilizce ve Fransızcanın dışında bir ana dile sahiptir. Bunlar nüfusun % 4-5'ini temsil eder.

1971 YILINA VE YAŞ GRUBUNA GÖRE TEMEL ORANLAR TOPLAM
15 YAŞIN ALTI 15-44 45-65 65-.....

DİL

a) Resmi Dil

Sadece İngilizce	67,1	69,1	64,3	68,2	72,2
Sadece Fransızca	18	23,6	16,4	14,3	14,3
İngilizce-Fransızca	13,4	5,7	18,2	15,9	10,7

b)

Sadece İngilizce : 14 489 540

Sadece Fransızca : 3 879 255

İngilizce ve Fransızca : 2 900 15

I. TERRE-NEUVE:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 511 625

Sadece Fransızca : 510

İngilizce ve Fransızca : 9 350

2. PRENS EDOUARD ADASI:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 101 825

Sadece Fransızca : 680

İngilizce ve Fransızca : 9 110

3. YENİ İSKOÇYA:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 730 705

Sadece Fransızca : 4 190

İngilizce ve Fransızca : 53 035

4. NOUVEAU-RUNSWICK:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 396 860

Sadece Fransızca : 100 985

İngilizce ve Fransızca : 136 115

5. QUEBEC:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 632 315

Sadece Fransızca : 3 668 015

İngilizce ve Fransızca : 1 663 790

6. ONTARIO:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 6 724 100

Sadece Fransızca : 92 845

İngilizce ve Fransızca : 716 070

7. MANITOBA:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 881 710

Sadece Fransızca : 5 020

İngilizce ve Fransızca : 80 935

8. SASKATCHEWAN:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 867 320

Sadece Fransızca : 5 020

İngilizce ve Fransızca : 80 935

9. ALBERTA:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 1 525 570

Sadece Fransızca : 3 305

İngilizce ve Fransızca : 81 000

10. COLOMBIE-BRITANNIQUE:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 2 054 690

Sadece Fransızca : 1 775

İngilizce ve Fransızca : 101 430

11. YUKON:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 17 130

Sadece Fransızca : 5

İngilizce ve Fransızca : 1 210

12. KUZHEY-BATI BÖLGELERİ:

Resmi Dil

Sadece İngilizce : 25 500

Sadece Fransızca : 100

İngilizce ve Fransızca : 2 115

ANADIL

SAYI

1941 1951 1961 1971

KANADA

İngilizce 6 488 190 8 280 809 10 660 534 12 973 810

Fransızca 3 354 753 4 068 500 5 233 151 5 793 680

YÜZDE ORANI

İngilizce 56,4 59,1 58,5 60,2

Fransızca 29,2 29,00 28,1 26,9

Quebec dışında eyaletlerde fransızcada bir gerileme mevcut.

1981 YILINDA FRANKOFON HALK

Kanada Toplam Nüfus : İngilizce-Fransızca

Quebec : 6 470 000 "

Nouveau-Brunswick: 700 000 "

Ontario : 8 699 500 "

Manitoba : 1 035 900 "

FRANSIZCA KONUŞAN HALK

6 928 150 % 28

Quebec (Kebek) : 5 764 200 % 82

Nouveau-Brunswick: 234 000 % 35

Ontario : 869 950 % 10

Manitoba : 60 000 % 5,5

**1961-1971 YILLARI QUEBEC DIŞINDA FRANKOFON VE
ANGLOFON**

AZINLIKLAR

Anglofonlar : 2 313 275 % 69

Frankofonlar : 670 499 % 20

1961

1971

TERRE-NEUVE

Anglofonlar : % 98,5 % 98,6

Frankofonlar : % 0,7 % 0,7

ONTARIO

Anglofonlar : % 77,5 % 77,5

Frankofonlar : % 6,3 % 6,8

MANITOBA

Anglofonlar : % 67,1 % 63,4

Frankofonlar : % 6,1 % 6,6

SASKATCHEWAN

Anglofonlar : % 74 % 69

Frankofonlar : % 3,4 % 3,9

ALBERTA

Anglofonlar : % 72,2 % 77,6

Frankofonlar : % 3,2 % 2,9

COLOMBIE-BRITANNIQUE

Anglofonlar : % 80,9 % 82,7

Frankofonlar : % 1,6 % 1,7

PRINCE-EDOUARD ADASI

Anglofonlar : % 91,3 % 92,3

Frankofonlar : % 7,6 % 6,6

YENİ İSKOÇYA

Anglofonlar : % 92,3 % 93

Frankofonlar : % 5,4 % 5

NOUVEAU-BRUNSWICK

Anglofonlar : % 63,3 % 64,7

Frankofonlar : % 35,2 % 34

KEBEK

Anglofonlar : % 13,3 % 13,1

Frankofonlar : % 81,3 % 80,7

KRONOLOJİK BİLGİLER:

MART 1961 : Kültür bakanlığının kurulmasını sağlayan yasayla Fransız dil bürosunun kurulması.

19 TEMMUZ 1963 : İki dilcilik ve iki kültürlülük üzerine kraliyet araştırma

komisyonunun kurulması. Buna Laurandau-Dunton komisyonu denir.

1 ŞUBAT 1965 : İki dillilik ve iki kültürlülük üzerine kraliyet araştırma (so-ruşturma) komisyonunun hazırlık raporu.

8 EKİM 1967 : Resmi diller başlığı altında iki dillilikve iki kültürlülük üzeri- ne kraliyet araştırma komisyonunun ilk sayfasının yayınlanması.

23 MAYIS 1968 : İki dillilik ve iki kültürlülük üzerine hazırlanan kraliyet araştırma komisyonunun raporunun ikinci sayfasının yayınlanması Konu: Eğitim.

EYLÜL 1969 : Yukarıda zikredilen raporun üçüncü sayfasının yayınlanması. Konu: İş dünyası.

EKİM 1969 : Aynı raporun dördüncü sayfasının yayınlanması. Konu: Diğer etnik grupların kültürel payı.

101 NOLU YASA (FRANSIZ DİLİ ŞARTININ KABULÜ) (AĞUSTOS 1977)

FRANKON KİMLİK

Kanada'da aşağı yukarı bugün yedi milyon üçyüz ellibin frankofon yaşamak- tadır (bunun beş milyonu Kebek'te). (I) 1867 anayasasının 16 (I) maddesi: Fransızca veingilizce Kanada'nın resmi dilleridir, bu dillerin, Kanada parlamentosu ve hüküme- tinin kurumlarında eşit olarak kullanılması için hak ve ayrıcalık statüsü vardır. 16 (2) maddesi: Fransızca ve İngilizce Nouveau- Brunswick'in resmi dilleridir. 17 (I) mad- desini: Herkesin, parlamento çalışmalarında ve tartışmalarında Fransızca veya İngiliz- ceyi kullanma hakkı vardır.

Aynı devletin sinesinde çeşitli dillerin ve kültürlerin mevcudiyeti bizzat Ka- nada Konfederasyonunun temelidir. Konfederasyonun Babaları olan Macdonald ve Cartier, 1867'de İngilizce ve Fransızca'yı konuşan uluslardan teşkil edilen federal dev- leti tesis etmek için bu varsayımdan yola çıktılar. Tolerans prensibi, Kanada 1862'de anayasasını almadan çok önce, ülkenin temelini meydana getiriyordu. Bilhassa fran- sız dilinin ve kültürünün korunması Kebek'in her zaman özellikle hassas olduğu bir sorundur.

Kanada'nın durumu Belçika ve İsviçre'ninkine benziyor. Kebek dışında, Fe- derasyonda, 2 milyon civarında öğrenci (1989) bu Fransızca programlarına kayıtlıdır, entegrasyon programlarında bu büyük bir sayıdır. "Kanada'nın göçmen politikası bu- güne kadar anglofon adayları destekledi: 1988'de Kanada 160 000 göçmen kabul etti, bunların sadece % 30'u Fransızca'yı biliyor, halbuki % 46'sı İngilizceyi bildiklerini be-

lirtiyorlardı. Bu oran enazından on yıldır değişmemiş durumdadır." (2)

Bilinguisme, İngilizcenin unilinguisme'ini (sadece İngilizceyi) istediğini ilan eden çok sayıda Ontario belediyesi tarafından kabul edilmemektedir. Sosyolojik bakımdan bilinguisme hiçbir zaman bir uzlaşmadan başka birşey olmadı. Ulusal bilinguisme ile kişisel bilinguisme arasındaki açık farkı ortaya koymak lazım.

Kebek dışında bir frankofon federasyonu 1975'ten beri çeşitli eyaletlerin derneklerini topluyor: Bilingue üniversiteler Ontario eyaletinde (Ottawa'da, Moncton'da ve Sudbury'de) kuruldu.

29 Ağustos 1977'de 101 NOLU YASA denilen FRANSIZ DİLİNİN ŞARTI kabul edildi.

Levesque hükümetine göre (Kebek partisi 1976-1985), Dil, parti için olduğu gibi hükümet için de ilk öncelik kazanacak politikada.(3) (1) Histoire gınrale du Canada sous la direction de Craig Brown s.390. (2) 23 Aralık 1989 tarihli La Presse (3) Rene LEVESQUE 1976-1985'te başbakan. 1 nolu yasa tasarısı 101 nolu yasa haline gelir (1977). Bu Fransız Dili Şartı, önceki yasalar karşısında çok açık ve çok kesindir. Yasa 101, Kebeklilerin Fransızca olarak yaşamaları ve neşelenmeleri, dünyaya açılmaları amacına göre kesin amacı olan ilk yasadır.. 101 nolu yasa Kebeğe kurumlar getirir: Fransız Dili Bürosuna, bakanın sorumluluğu altında Fransız Dili Konseyi ve Gözetim Komisyonu ilave edilir. Yasa olumludur, idarenin ve kuruluşların Fransızlaştırılmasını ve Kanada'nın İsviçre modeline yaklaştırılmasını amaçlıyor. Yasa Fransızcanın yaşamın, adaletin, yönetimin, çalışma hayatının, ticaretin, iş çevrelerinin ve öğretim dili olması koşulunu ortaya koyuyor. Yasa, kuvvetli muhalefet olmasını teşvik etmiş olsa bile, net bir yasa olmaya layıktır. Robert BOURASSA'nın (I) yeni liberal hükümeti sırası geldiğinde afişleri düzenleyen 178 nolu YASAYA oy verdi: Sadece bazı kesin durumlar hariç, afişleme mutlaka Fransızca olarak yapılacak. Bu husus ne frankofonları ne de anglofonları tatmin eder. Fransızcanın savaşı öylesine kazanılmadı: Bu günlük bir mücadeledir: Frankofon Kebek ancak Anglofon Kuzey Amerika kıtasının % 24'ünü temsil ediyor. Fransızca Kebek'te çok canlıdır: Bu yeni kıtaya mükemmel bir şekilde uyumştur. 1977'de 101 nolu Yasa, Fransızca'yı Kebeğin sadece resmi dili, hayatının, çalışma hayatının ve kuruluşların dili haline getirmişti, böylece anglofon ailelerin çocukları için hariç olmak üzere öğretimin de dili haline geldi. Kebekliler dilleriyle büyük bir tutkuyla ilgileniyorlar: İngilizce deyimlere karşı onun savunulması 101 nolu Yasanın amaçları arasında görülüyor.

Kebek'te, resmi bilinguisme'in federal politikası, her zaman Kuzey Amerika'nın çok büyük anglofon halkı tarafından, Fransızca olayı sürekli olarak ciddi bir tehdit gibi algılandı, bunun içindir ki 1976'da kabul edilen Yasa 101 Fransızca taşranın

tek resmi dili haline getirir.

Kebeğin meşhur 101 nolu Yasası, prensip olarak, bilinguisme tehlikesine karşı koruduğu fransızcanın durumunukökten değiştirir. Bu yasal önlem Fransız Dilinin Şartı ismialtında ortaya konmuştur. Kebeğin baştanbaşa gözden geçirilen yasalarının CII bölümü, Kebek eyaletinde fransızcanın lehine tek dilliliğin savunması için gitgide etkili bir vasıtameydana getirecek çok sayıda düzenlemeler tanıdı.

Kanada parlamentosunda ve hükümetinde fransızca veingilizcenin statüsü-nün eşitliğini onaylayan 1969 yılında hazırlanan resmi dil yasasından beri, iki metin federal seviyede dil politikasını düzenliyor: 1982 Haklar ve özgürlükler Şartı ve 1988 resmi diller yasası. Esas olarak bu z yasalar tartışmalarda veya parlamento çalışmala-rında, idarede, federal kamu görevine girerken ve frankofonların ve anglofonların davranış eşitliğini (I) Robet BOURASSA, 1970- 1976, 1985- bugünü kadar başbakan sağlıyor: 1988 yasası, federal parlamentoyo rapor hazırlamak ve dilin uygulamasına nezaret etmekle görevli resmi diller komiserliği görevini ortaya koyar. Kendisine dil haklarını kullanması sağlanmayan her vatandaş komisere şikayet edebilir. Şikayetle-rin % 90'ı frankofonlardan geliyor. 1988 yasası ve Kebeğin 178 nolu Yasası, birçok eyalette, özellikle Ontario'da anglofon tepkisine neden oldu.

1989'da federal kamu görevi anglofonlara % 72 ve frankofonlara % 28 veri-lyordu.

KRALİYET ARAŞTIRMA (SORUŞTURMA) KOMİSYONU

Bilinguisme ve bikültüralizm konusunda araştırma komisyonunun tavsiyele-rine göre, Kanada Hükümeti, kişisel çözüme göre bilinguisme politikasını yeğledi: Anglofon veya frankofon Kanada vatandaşı, bulunduğu yer ülkenin neresi olursa ol-sun anadilinin korunmasını talep edebilir.(I) 1963'te, Kanada başbakanı, M.L.-B.PE-ARSON, bilinguisme ve bikültüralizm üzerinde Kraliyet Araştırma Komisyonunu or-taya koyar. Bu komisyonun görevi, Kanada'nın kültürel zenginleşmesine diğer etnik grupların payını dikkate alarak, eşitliği tesis eden iki toplum arasında eşitlik prensip-lerine göre Kanada Konfederasyonunun gelişmesi için alınacak önlemleri tavsiye et-mektir, böylece alınacak önlemler bu payı korurlar. "Kraliyet Komisyonu Raporu cilt I sayfa 179: "Komisyonlar genellikle Ontario veya Kebek orijinliyidiler."

Batı eyaletlerinin temsili az oldu. Herkes, federalizmin taraftarları bilingue kişilerdi ve Kanada'nın entellektüel seçkinlerindendiler. Soruşturma komisyonu ra-poru gerçekten elit açısından kuvvetli bir federalist temayülü ve bilinguisme ince-lemesini ortaya koyuyor.

Kraliyet Komisyonunun görev süresi üç bölümü içeriyordu. Birincisi, daha önce belirttiğimiz gibi, federal yönetim servislerinde bilinguisme'in uygulanması ve

durumu hakkında bir rapor hazırlamaktan ibaretti. İkinci bölümde, komisyon, bilinguisme'i geliştirmek için büyük iletişim organları da dahil kamuyuna ait olduğu kadar özel kurumlara da düşen rol üzerinde bir soruşturma yapmak zorundaydı, bu aynı zamanda ülkenin temelden iki kültürlü karakterinin ve diğer kültürlerin sonraki payının daha yaygın anlaşılmasını ve daha iyi kültürel ilişkiler sağlayacaktı. Üçüncü bölümde komisyon eğitim konusunda anayasal yetkinin eyaletlere verildiğini dikkate alarak, Kanada'luların bilingue hale gelmelerine olanak sağlamak için bulunacak çareler hakkında tavsiyeler sunmayı ve Fransızca ve İngilizceyi öğrenmeler için Kanada'lılara verilen fırsatları, eyalet hükümetleriyle mutlaka tartışıyordu. (I) PEARSON konusunda, Aspects sociolinguistiques du bilinguisme canadien Bernard Saint-Jacques 1976 Quebec. Birinci kitabın içindeki tavsiyelerin göze çarpan noktaları aşağıdadır:

1) İngilizce ve Fransızcanın federal hükümetin ve federal yönetimin federal kürsülerinde Kanada parlamentosunun resmi dilleri olduğu şeklen beyan edilmeli.

2) Nouveau-Brunswick ve Ontario eyaletlerinin, İngilizce ve Fransızca'yı resmi dil olarak tanıdıklarını ve bu beyanla işleyen dil rejimini kabul ettiklerini bizzat beyan etmeleri.

3) Resmi dil, azınlığı % 10'a ulaşacak veya o rakamı aşacak olan her Kanada eyaletinin, İngilizce ve Fransızca'yı resmi dil olarak tanıdığını ve bu beyanla işleyen dil rejimini kabul ettiğini beyan etmesi.

4) Kebek'ten başka eyaletler, Nouveau-Brunswick ve Ontario'nun yasama meclislerinde Fransızca ve İngilizcenin kullanılmasını tanımları ve bu eyaletlerin frankofon azınlıklarına Fransızca'ya has hizmetler sağlamaları.

5) Bir federal eyalet revizyon konseyi gibi bilingue yönetimlerin tesisi.

Bu konseyin görevleri:

a) Bilingue yönetimlerin veya bilingue yönetim kısımlarını işaret etmek.

b) Sayısı fazla azınlıkların resmen azaldığı bilingue yönetimlerin üstünü çizmek.

6) Bilinguisme'in federal başkent Ottawa'da topyekün uygulanması.

7) Aşağıda zikredilen tavsiyeleri de içeren Kuzey Anglofon Amerika senedinin 133. maddesinin yeni yorumunun kabulü. İki önemli komisyon ortaya çıktı: Biri Kanada'da iki dili kurumsallaştıran 1963-1970 yılları bilinguisme ve bikültüralizm kraliyet araştırma komisyonu.

UYGULAMALAR VE SORUNLAR

Aralarında birleşerek Kanada ulusunu tesis eden iki halk arasında Kanada'nın bir pakt olduğu tezi 60'lı yılların başında çok yayıldı.

Stanley Roberts'in düşüncesine göre, federal dil politikası tarihi bir olgu üzerine kurulmuştur. Şöyle ki Kanada anglofon ve frankofon iki kurucu toplumun birleşmesidir.

Fikir farklılıklarına rağmen, geniş çapta paylaşılmış bir inanç üzerinde, azınlık dilinde ve ikinci dil öğretiminde olanakları artırmanın okul yöneticileri için gerekliliği üzerinde, federal seviyede fransızca-ingilizce resmi bilinguisme prensipleri üzerinde genel bir irade ortaya uyumlu olarak konuyor.

Manitoba'da ilk öğretim öğrencilerinin 'x% 45'i, 1982'de fransızca eğitimi görmüştür, onyl önce sadece % 29'u idi. Colombie-Britannique'de okulların bütün tavsiyelerinin yarısından fazlası fransızca ders programlarına entegre edilmiştir: İlk öğretimde öğrencilerin % 28'i fransızca öğreniyor, onyl önce % 5,6 idi.

Zaten, Alberta üniversitesinde, fransız dili programları vardı ve öğrenciler bundan böyle Edmonton'da bu üniversitenin Saint-Jean fakültesine sanat, bilimler ve eğitim programlarına kaydolabiliyorlar.

Anglofonlarla frankofonlar arasında, Doğu ile Batı arasında, Federal Hükümetle Eyaletler arasında bulunan fikir ayrılıklarına rağmen, siyasi amaçlar ve kişilerin hakları ve endişeleri arasında bir uzlaşma ile ingilizce ve fransızca arasında uygun bir denge tesis ediliyor.

Gerekli olan şu ki Kanada bilingue kimliği adına, Kebek'in ekonomik gelişme planını düzene koysun ve Kebek dışındaki frankofon azınlıkların gelişmesini teşvik etsin.

Diğer ülkeler arasında, İtalya, Polonya ve Türkiye orta öğretim okullarında yabancı dil olarak sadece üç dil (ingilizce, fransızca veya almanca) tercihinine izin veriyor.

W.F. Mackec'e göre, dünyada % 90 tek dilden yararlanmış, sadece yedi devlet mevcuttur: Japonya'da japonca, Türkiye'de türkçe, Macaristan'da macarca, İslan-da'da islandaca, Malezya'da male, Tayland'da thai ve Malta adasında malte dilleri konuşulur. örneğin Kanada'da, ingilizcenin ve fransızcanın hukuki eşitliğine rağmen, Kebek dışında frankofon azınlıklar bu planda çok önemli güçlüklerle karşılaşılıyorlar.

Anlıyoruz ki örneğin Kanada'da, bir avustralyalının, bir amerikalının veya bir

yeni zelandalının entegrasyonu daha kolaydır.

Kurumsal bilinguisme saklı olarak ve açıkça kişisel bilinguisme'e ayrıcalık getiriyor. Bilinguisme Kanada'da politik ve federal idarenin belgelerinde resmîyet kazanmıştır: Fakat hatta Kebeğe yerleşmiş anglo kanadalılar fransızca'yı öğrenmeye hiçbir zaman gayret göstermemişlerdir, halbuki frankofon kanadalılar ihtiyaçtan dolayı ingilizceye koyuldular: Aşağı yukarı beş milyonluk nüfus üzerinde onlar arasında 500 000 bilingue bulunmaktaydı. Andre BELLEAU diyor ki: "Bilinguisme her zaman içinde iki dilin bir ankası oldukları karışık bir durum gibi görünür: Biri girer, diğeri çıkar." Kişiler seviyesinde beklendiği gibi, bugün Kanada'nın ingilizce-fransızca bilinguellerinin en önemli bölümünü meydana getirenler frankofonlardır. Eğer ülke resmen bilingue ise de Kanada halkı öyle değildir: Kanadalıların % 67'si sadece ingilizce, fakat % 18'i sadece fransızca biliyor, zaten bugün de Kanadalıların % 80,5'u ingilizce biliyor, halbuki % 31,4'ü fransızca biliyor.

Kebek tek başına bilingue Kanadalıların % 57,4'ünü bulduruyor: 1 663 790 bilingue kebekli mevcut, 1 213 190 (% 72,8'i) fransız orijinlidir, sadece 215 525 (% 13'ü) britanya orijinlidir. Kebek'te bütünüyle fransız menşeli halkın % 25,5'i bilinguedir. Fakat britanya orijinli kebeklilerin % 33,7'si bilinguedir. Montreal'de oranlar tersinedir. Frankofonların % 37,8'i bilinguedir. Fakat anglofonların % 32,8'i bilinguedir. Maalesef, bilinguisme ekseriya frankofonlar için asimilasyona doğru bir ara etap meydana getiriyor. Bilingue anglofonlar, hatta Kebek'te çok daha az baskıya maruz kalıyorlar. Kuzey Amerika'da fransızcanın geleceği bilhassa Kebeğin esas kültür dilini bir sosyal mübadele ve çalışma dili meydana getirmek için pekiştirmesini bilmesine bağlı olacak. 1986'da, ingilizce ve fransızca anadilli ortaklıklar (Ontario halkının karşılıklı olarak % 78 (7 0 097 920 kişi) ve % 3,3 (484 265 kişi) meydana getiriyordu. Ontario'da bugün oturan frankofonların büyük çoğunluğu 1840 yılları ile XX. yüzyılın başı arasında Kebek'ten gelen göçmenlere dayanıyor. Eğer eyalette iç demografik ağırlık zayıfsa, frankoontaryenler bununla beraber Kebek dışında Kanada frankofonisinin yarısını meydana getiriyorlar. Frankoontaryen halk on yıl içinde (1971-1981) hafifçe azaldı (6 000 kişiden biraz daha az kayıp).

Politik-idari karar kadrolarına giriş: Bakanlar kurulu, yasama meclisi, yüksek kamu idarecilik müdürlüğü ve belediye idaresi, dil toplumunun gelişmesine etki eden siyasi ve idari kararların alındığı belli başlı yerler arasındadır. Anayasal planda Ontario bilingue bir eyalet değildir.

Kanada'da frankofonların oranı ve Kebek'te anglofonların oranı azalmaya devam ediyor. 1986'da Kebek'te anadil ingilizce konuşanların yarısından fazlası bilingue idi. Anadili ne ingilizce ne de fransızca olan Kebek'te oturanların yarısına yakınının açıklamalarına göre, onlar ingilizce ve fransızca konuşabiliyorlar. Nihayet, bu eyalette yaşayan fransızca anadilli kişilerin aşağı yukarı üçte biri aynı şekilde bu iki dilde konuşmaya yeterli olduklarını beyan ettiler.

Anadili İngilizce olan veya İngilizce veya Fransızcadan başka bir dil olan Kebek dışında oturanların % 6'dan daha azı 1986'da iki resmi dilde konuşabildiklerini beyan ettiler.

1986'da, 4 milyondan fazla Kanadalı İngilizce Fransızca konuşabildiklerini belirttiler. Bilingue kişiler halkın % 16'sını temsil ediyorlar. 1971-1981'de karşılıklı olarak kaybedilen % 13 ve % 15 seviyelere nazaran bir artış var.

Kebek ve Nouveaux-Brunswick en yüksek bilinguisme oranlarını gösteriyordu, karşılıklı olarak oranlar biri % 33 diğeri % 29. Kanada'nın bilingue halkının yarıdan daha fazlası Kebek'te yaşıyor. Kebek dışında yaşayan, 1,8 milyon bilingue esas olarak Ontario'da (1 058 000), Nouveau-Brunswick'te (244 000), Colombie-Britannique'te (176 000) ve Alberta'da (150 000) oturuyor. Etnik Gruplar Bütünüyle Kanadalıların % 72'si sadece bir tek etnik orijine sahiptir. Bu grubun üçte birinden biraz daha fazlası Britanya ve üçte biri Fransa orijinlidir.

1981'de ülkede 11,4 milyon Katolik nüfusun % 47,3'ünü temsil ediyordu, fakat 9,9 milyon Protestan nüfusun % 41,2'sini meydana getiriyordu.

İki eyaletin çoğunluğu Katoliktir: % 88,2 oranla Kebek ve % 53,9 oranla Nouveau-Brunswick. Bütün diğer eyaletlerde halkın çoğu Protestandır.

Yeni göçler arasında: Türkiye'den göç miktarı: Son durum toplam olarak: 370 kişi 1984'te

206 " 1985 "

248 " 1986 "

380 " 1987 "

Okullarda mezhep savunucuları genel olarak Katolik ve Protestan dini geleneklerin Kebeklilerin atalarından kalan kültürel mirasın esas unsuru olduğunu ve okul sisteminde inançların korunmasının gerekli olduğunu vurguluyorlar.

Kanada ilk okullarında daha zengin bilingue öğretimin programlarının konması yönündeki hareket bir taraftan yabancı dillerin inceleme eğitimi için ebeveynlerin ve eğitimcilerin artan ilgisinden, fakat diğer taraftan Fransızca'yı yeterince kullanabilen anglokanadalı sayısını artırmak ihtiyacından geldi. Azınlık istiyor ki, bilinguisme, frankokanadalıların dedikleri gibi, ikinci önemli etnik grubun veya ulusun dilini ve kültürünü öğrenmeye ciddi şekilde anglokanadalıların gayret gösterdikleri tek yönde olmayı bıraksın.

Fransızca eğitim ve öğretimde yatırım payı Kebeği ulusal kaynakların % 25'ini içermektedir.

SONUÇ

Kanada'nın milli bayramı, Saint-Jean Baptiste, münasebetiyle frankofon Kanada'ya hitaben söylediği mesajda başbakan TRUDEAU diyordu: "Kanada anglofon ve aynı zamanda frankofon olacak veya hatta yok olacak." Alfred TOMATIS'in dediği gibi: "Kanada'da gelecek nesil bütünüyle bilingue olacaktır. üçüncü nesil % 100 kanadalı..." (I) Alfred TOMATIS: Nous sommes tous nes polyglottes. fixot Paris.

KAYNAKÇA

- HAMERS, J.F. /BLANC, M. Pierre MARDAGA, "**Bilingualite et Bilinguisme**", Editeur 1983 Bruxelles.
- Du Disciplinaire vers l'Interdisciplinaire dans l'Etude du Contact des CIRB-CSBT des langues Actes du Colloque tenu au Quebec au 25 mai 1983.
- LAPONCE, Jean A., "**Langue et Territoire**", Presses de l'Université Laval Quebec 1984.
- Les Minorités ethniques à Montréal dec. 1972 connaissance de Montréal.
- Gerard M.CHARPENTIER et Guy SAINT-JEAN, Les Peuples francophones dans le Monde contemporain Montréal.
- MONIERE, Denis, "**L'Année politique**", 1989 au 1990 Montréal..
- BROGLIE, Gabriel de, "**Le Français pour qu'il vive**", Langue et Société, collection dirigée par Guy CONNOLLE.
- TITONE, Renzo, "**Dessart Le Bilinguisme précoce**", Bruxelles. Annuaire du Canada 1990.
- BENGTESON, Sverker, "**La Défense organisée de la Langue Française**", Uppsala 1968.
- TADDEO, Donat J., et TARAS, Raymond C., "**Le débat linguistique au Québec**", Les Presses de l'Université de Montréal.
- JUHHEL, Denis, "**Bilinguisme et Traduction au Canada**", Rôle sociolinguistique du traducteur Québec.
- DOLLOT, Louis, "**Les Relations culturelles internationales par**", Bilinguisme et Enseignement du Français, Méridien sous la direction de Gamila MORCOS, Canada.
- GARDETTE, Pierre, "**Etudes de Géographie linguistique**", Strasbourg 1983.
- CHAUDENSON, R., et MONENY, G., "**Le Français hors de France**", Paris 1979.
- SAINT-JACQUES, Bernard, Editions Honoré Champion.. "**Aspects sociolinguistiques du Bilinguisme canadien**", 1976 Québec.
- ROY, Jean-Louis, La Francophonie Hurtubise HMH Canada 1989.